2017 • JUNI

MARIËNBURG MAGAZINE

VAN EN VOOR KRITISCH KATHOLIEKEN

JAAR 34 • 03

DOORSTART ZUSTERS GELEEN

DE BESTE VIJANDEN?

ARM BINNEN EN BUITEN DE KERK

VOORTDURENDE REFORMATIE

DE EENVOUD VAN FRANCISCUS

TEKST
MARGRIET GOSKER
FOTO
STOCKMATERIAAL

DE KERK MOET AL-TIJD WEER OP DE SCHOP

500 jaar Reformatie in oecumenisch perspectief

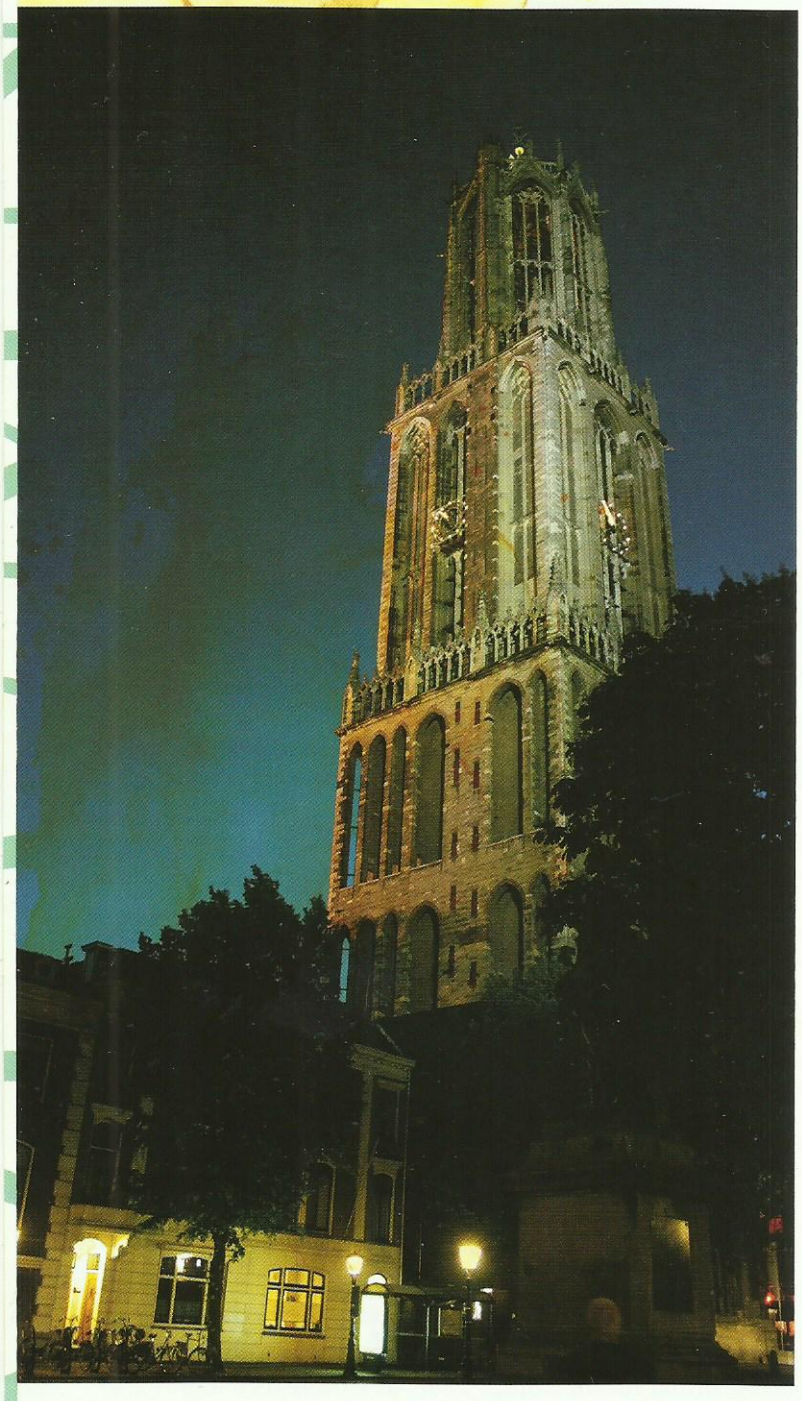
Op 31 oktober 1517 werd in Wittenberg door Maarten Luther het startsein gegeven tot de Reformatie, maar onze Nederlandse beweging tot kerkvernieuwing, de Moderne Devotie, was toen al geruime tijd gaande. Er waren in ons land al vaker pogingen ondernomen om kerkelijke misstanden tegen te gaan en de kerk van binnenuit te veranderen. Het 'Ecclesia Semper Reformanda' is dus niet per se een protestants idee, maar ook een voluit katholieke gedachte, zoals Mariënburgers natuurlijk al lang weten. Denk maar aan Geert Groote (1340-1384), die vond dat de kerk van zijn tijd nodig moest veranderen. Hij was de grondlegger van de "Broeders en Zusters des Gemenen Levens". Die vormden religieuze gemeenschappen, die zich hielden aan de regels van armoede, kuisheid en gehoorzaamheid, maar ze hoefden geen kloostergelofte af te leggen. Ze wilden godvruchtig leven en toch met beide benen in het volle leven staan.

500 2017 / 500JAARPROTESTANT.NL GELOOFWAARDIG
Protestantse Kerk

Nam Maarten Luther stelling tegen de aflaathandel, Geert Groote kwam al in 1374 in verzet tegen de bouw van de Utrechtse Domtoren. Hij schreef een protestnota, die later de titel kreeg *Contra turrim Trajectensem* ("tegen de toren van Utrecht"). Hij vond dat geld, voor de armen bestemd, niet gebruikt mocht worden voor "de trotsheid en monsterachtigheid" van die toren, en was tegen de geldinzameling die gehouden werd om de bouw ervan te bekostigen. Hij vond ook dat je de bisschop niet hoefde te gehoorzamen als het ging om zulke overdreven dure bouwwerken. Maar om zijn kerkelijke loopbaan niet te riskeren heeft hij het traktaat nooit gepubliceerd. Er is maar één handschrift van bewaard gebleven en dat is pas na zes eeuwen weer opgedoken. En die toren, die is toch wel gebouwd.

De Moderne Devotie heeft vele sporen nagelaten, die

FOTO:
PIXABAY, NIEK VERLAAN

nog overal in het Nederlandse landschap te herkennen zijn, maar de beweging heeft geen kerkscheuring teweeggebracht. Ook Luther zelf was er niet op uit om de kerk te breken, maar de Reformatie van 1517 betekende wel een breuk met alle nare gevolgen vandien: kerkstrijd, inquisitie, Beeldenstorm, oorlog. Dat is niet iets om trots op te zijn en daarom kun je de Reformatie wel op gepaste wijze gedenken, maar is er terughoudendheid om die 500 jaar groots te vieren. Toen ik in 2015 als projectleider werd aangesteld, stond het bij mij als een paal boven water dat we het Reformatiejubileum alleen maar in oecumenisch perspectief kunnen zetten. Op 31 oktober 2016 ging het Reformatiejaar onder grote belangstelling van start in Amsterdam. Dankzij moderne technieken waren we digitaal verbonden met de bijeenkomst in Lund ter opening van het Zweedse Reformatiejaar, waar paus Franciscus bij aanwezig was. Het was indrukwekkend om daar via het beeldscherm even bij te zijn. In Amsterdam sprak bisschop Hans van den Hende indringend over onze oecumenische opdracht. Hij zei: "De geloofwaardigheid van christenen groeit op het moment dat onze eenheid zich verdiept en steeds meer gericht is op een toekomst, die rijk is aan belofte en aan de vruchten van de Geest. Uiteindelijk draagt de Reformatie pas echt vrucht wanneer we onze verdeeldheid te boven komen: herstel van eenheid is de Reformatie van vandaag".

"Het 'Ecclesia Semper Reformanda' is dus niet per se een protestants idee, maar ook een voluit katholieke gedachte, zoals Mariënburgers natuurlijk al lang weten"

Op dinsdag 31 oktober 2017 wordt in de Dom van Utrecht – met de toren waar Geert Groote ooit zo tegen fulmineerde – stilgestaan bij 500 jaar Reformatie. Dat wordt geen intern protestants feestje, maar een bijzondere bijeenkomst in oecumenisch perspectief. De Dom zal gevuld zijn met mensen uit de volle breedte van de oecumene. Dat was bij vorige herdenkingen wel anders. We mogen dankbaar zijn om alle positieve impulsen, die de Reformatie heeft gebracht en we mogen blij zijn met alle vruchten van de oecumenische beweging. Zo worden we op het juiste spoor gezet om conflicten uit het verleden achter ons te laten en samen van harte de gemeenschap te zoeken. Veel oude controversen zijn al overwonnen. We werken intensief samen in Raden van Kerken, de Wereldraad en talloze oecumenische organisaties. We voeren oecumenische dialogen en proberen met nieuwe ogen – en zonder verkettering – naar onze geschiedenis te kijken. We worden ons ook steeds beter bewust van onze eigen vooroordelen en misvattingen. We gaan samen op weg, gaandeweg één. Zo willen we proberen om goede en geloofwaardige getuigen van Jezus Christus te zijn.

"We worden ons ook steeds beter bewust van onze eigen vooroordelen en misvattingen. We gaan samen op weg, gaandeweg één"

Al in 2015 kondigden Arjan Plaisier, toen nog scriba van de Protestantse Kerk in Nederland, en Gerard de Korte, toen nog bisschop van Groningen-Leeuwarden, een gezamenlijke verklaring aan. Plaisier zei toen, dat vijfhonderd jaar gescheidenheid lang genoeg is en dat het hoog tijd is om elkaar te vinden. Daar wordt nu hard aan gewerkt. Zo organiseerde de Katholieke Vereniging voor Oecumene op 18 maart samen met Foculare een inspirerend symposium in Nieuwkuijk onder de titel *'Gaandeweg één, impulsen voor oecumenische vooruitgang'*. Het Rome-Reformatie-Beraad presenteerde daar een tekst met de uitnodiging aan alle Nederlandse christenen om de eenheid in Christus te zoeken: *'Herstel van eenheid is Reformatie van vandaag'*. Het is een voorproefje van de verklaring die op 31 oktober 2017 uitkomt. Ik kijk er naar uit.
De KVO heeft 500 jaar Reformatie prominent op de agenda gezet, en een uitgave gepubliceerd – en in Nederlandse vertaling verspreid – van het Gemeenschappelijk Gebed (Common Prayer) bij 500 jaar Reformatie. Voor de Protestantse Kerk regel ik de estafette 'Als een lopend vuur' waarbij maandelijks een ander thema aan bod komt, dat per provincie wordt uitgewerkt en overwegend oecumenisch is ingekleurd.

Op 10 juni vond in de Marekerk – de oudste kerk van de Reformatie in Leiden – op initiatief van de Leidse Raad van Kerken een uniek en eenmalig oecumenisch evenement plaats rond 500 jaar Reformatie met als thema 'Alle christenen op één dag onder één dak'. Dat is symbolisch natuurlijk. In alle letterlijkheid zou dat helemaal niet kunnen! Het mooie was dat mensen uit alle Leidse kerken en gemeenschappen present waren: reformatorisch, rooms/oud-katholiek, evangelisch, oecumenisch, etc. Dat verheugt me des te meer, omdat ik ooit deel uitmaakte van de theologische begeleidingscommissie van de Oecumenische Geloofsgemeenschap Merenwijk in Leiden. Ik herinner me de goede samenwerking met de mensen daar en met Anton Houtepen, die mij altijd oecumenisch sterk heeft geïnspireerd. Het was de bedoeling, dat er een werkelijke ontmoeting zou plaats vinden tussen alle soorten gelovigen en ongelovigen uit Leiden en omstreken. En dat mensen elkaar vertellen wat kenmerkend is voor de eigen geloofsgemeenschap, maar elkaar ook bevragen: wat staat ons voor ogen bij het 'Semper Reformanda'? Hoe kunnen we onze kerken vernieuwen? Wat hebben we eigenlijk te bieden in sociaal opzicht? Hoe kunnen we een bijdrage leveren aan de maatschappij? En in Leiden staat nog meer op stapel. Er wordt ook gewerkt aan een eigentijds Leids 95-stellingen-project. Ik ben benieuwd.

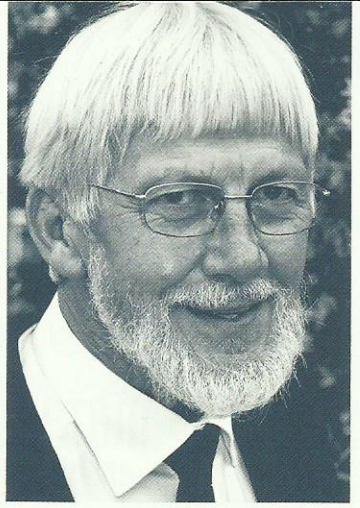
In Heerenveen werd op 24 juni een oecumenisch minisymposium gehouden met als thema 'Na 500 jaar Reformatie: Wat is er door de oecumene bereikt, hoe gaan we verder?' Het werd georganiseerd door de Raad van Kerken Fryslân, het bisdom Groningen-Leeuwarden en de Katholieke Vereniging voor Oecumene. Prachtig allemaal. Ik hoop dat er nog veel meer mooie nieuwe oecumenische contacten zullen opbloeien. Laten we in oecumenische vindingrijkheid samen de uitdaging aangaan om in een hervonden katholiciteit schouder aan schouder te staan. En de kerk moet altijd weer op de schop. Semper Reformanda! •

COLUMN

VROUWEN

Rembrandt schilderde het dubbelportret van het echtpaar Marten en Oopjen. De vrouw staat links en de man rechts. De rechterzijde werd gezien als een ereplaats en geassocieerd met geluk, het leven, het licht, het goede en zelfs met Christus. In mijn jeugd zaten vrouwen in de kerk ook links. Een Duitse gids in Xanten lichtte, tot afgrijzen van de vrouwelijke toeristen, de akelige symbolische betekenis toe. In West-Europa worden kerken naar het Oosten gericht, de oriëntatie. In het Oosten ligt Jeruzalem, daar komt de zon op en is Jezus het Licht van de wereld en de Zon van gerechtigheid. Hij zou op het einde der tijden ook vanuit het Oosten weer terugkomen. De westzijde is de kant van de heidenen, van de zuidwester stormen. Het onheil dus. De toren staat daar, ter verdediging. De zuidzijde is warm en licht en vredig. Dus de mannenkant. Maar dan de noordzijde, de sinistere duistere kant. Daar zitten de vrouwen, want was het niet Eva die, in het verhaal van de Zondeval, in de Hof van Eden als eerste van de appel at? Zelfs de vrouwelijke heiligen zijn in veel kerken links afgebeeld.

Gaan gelovigen vandaag de dag nog naar de kerk dan zitten ze echter door elkaar.

HUUB SCHUMACHER

LUTHER MAAKT MIJ STIL, HEEL STIL ...

Zijn vader heet Hans Luder. Waarom heet zoonlief dan niet gewoon Maarten Luder? Ik heb het jarenlang raar gevonden dat hij zich Maarten Luther noemt. Nu begrijp ik het. Of het Lutherjaar ervoor zorgde? Ik denk van wel want ik had me voorgenomen in dit Protestants Heilig Jaar eindelijk eens een biografie van Luther te lezen. Het werd de inmiddels veelgeprezen biografie van Luther van de hand van Lyndal Roper. Wat kan zij schrijven zeg! Echt hoor, ze sleept je mee tot in de diepste zielenroerselen van deze geweldenaar. Voor mij komt onze Reformator in dit boek uit de verf als een volbloed méns, ik bedoel als iemand die z'n leven lang onvoorstelbaar geworsteld heeft met het hoogste én met het laagste waar je als mens buiten jezelf én ín jezelf mee te maken kunt krijgen.

Voor Roper is het vooral die heel complexe en onmogelijke verhouding van Maarten met zijn vader welke voor hem als een kruitvat gefungeerd heeft om de hele toenmalige wereld met zijn vastgeroeste en onderdrukkende gezagspatronen, met paus en keizer aan het hoofd, te laten ontploffen en de verhouding God–mens volkomen anders te gaan voelen en te gaan doordenken en daarmee, als gerespecteerde hoogleraar Bijbelwetenschap in Wittenberg, veler, veler harten te veroveren. Toen zijn beroemde 95 stellingen van 1517 meer en meer bleken aan te slaan in Duits Saksenland en hij als uitsmijter van paus, aflaten, kloosterwezen, celibaat, preuts moralisme, enz. als bevrijder werd bejubeld, koos hij – met toch al een hekel aan z'n achternaam; je zou maar Loeder heten – als nieuwe naam 'Eleutherius', Grieks voor 'Vrije'. Wat maandjes later voelde hij toch dat die naam hem niet lekker zat; hij zocht een tussenoplossing. Het werd 'Luther'. Van alle twee wat dus: de eerste twee letters van zijn nieuwe naam houden hem met twee beentjes in zijn plaatsgebonden familiegrond, en houden hem herkenbaar als ook maar één uit een veel langere rij van mensen uit díe tijd, met díe bepaalde culturele omstandigheden. Maar de andere letters zingen van de bevrijdende Geest Gods die mensen in de kraag kan pakken om bevrijder van velen te worden uit structuren die mensonwaardig zijn.

Wij met z'n allen, die zuchten onder een Romeinse kerkstructuur die wij niet meer als de onze kunnen ervaren, zijn en blijven ook maar gewone mensen uit een lange rij... Maar vraagt Luther met zijn leven niet ook aan ons of wij ons, en dan in ónze tijd en in ónze culturele omstandigheden, door Gods Bevrijdingsgeest op sleeptouw laten nemen? Dat de vele huidige, zoals Hermann Häring ze in de vorige aflevering van dit blad noemde, 'kerken in vrije opstelling' (ook ekklesia's genoemd) daar een goed signaal voor afgeven, is bemoedigend. Ik las echter zijn betoog juist op de dag dat enkele honderden parochianen uit Reusel van hun bisschop eisten dat hij hun pastoor de laan uit zou sturen. Zou Luther dat ook nog gedaan hebben... naar de bisschop gegaan zijn, bedoel ik? Ik denk van niet. Luther zou de bisschop aangepakt hebben die zo'n pastoor nog durft laten functioneren. Ik huiver nu ik dit zo zeg omdat ik op hetzelfde moment voel hoe onvoorstelbaar ingewikkeld het is om tot echte verandering, bevrijding te komen. En toch houdt Häring vol: 'Voor een ekklesia moet het een heilige plicht zijn alle Romeinse heteronomie en alle innerlijke afhankelijkheid van hogere instanties achter zich te laten.'
Luther, in zijn tijd, dééd dit, feitelijk.

Echt waar, ik word daar stil van, heel stil. Je moet toch met de ander steeds in gesprek willen gaan, elkaars argumenten proberen te begrijpen ... zo flitst het door m'n hoofd. Dat vond Luther ook, jazeker. Op de Rijksdag in Worms waar hij ter verantwoording geroepen werd, lag zijn ontslagbrief al klaar. Luther nam dat niet, hij wilde argumenten horen. Hij hoorde echter geen argumenten waar zijn pastoraal bewogen hart liefde in voelde voor de talrijke gelovigen en toen was de maat vol voor hem. Nogmaals, Luther maakt mij stil, heel stil...

COLUMN.